

Українська мова

УДК 811.111=161.2'1

**АНГЛОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ
ENGLISH LANGUAGE BORROWINGS IN MODERN UKRAINIAN
LANGUAGE TERMINOLOGY**

Дьолог О.С.,

orcid.org/0000-0002-9305-2453

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри українознавства і

мовної підготовки іноземних громадян

Харківського національного економічного

університету ім. С. Кузнеця

У статті розглянуто англомовні запозичення в економічній термінології сучасної української мови. З'ясовано причини запозичення в українській термінологічній лексиці. Визначено місце термінів-інтернаціоналізмів, запозичених з англійської мови. Досліджено особливості функціонування економічних термінів-англіцизмів у сучасній українській мові. Зазначено, що запозичення з інших мов – природній процес, притаманний кожній розвиненій національній літературній мові, а, відповідно, й мові науки.

Ключові слова: інновації, термін, термінологія, запозичення, економічна лексика, англіцизм.

В статье рассмотрены англоязычные заимствования в экономической терминологии современного украинского языка. Выявлены причины заимствований в украинской терминологической лексике. Определено место терминов-интернационализмов, заимствованных из английского языка. Исследованы особенности функционирования экономических терминов-англицизмов в современном украинском языке. Подчеркнуто, что заимствования из других языков – естественный процесс, который присущ

кожному розвинутому національному літературному мові, а, відповідно, і мові науки.

Ключевые слова: інновації, термін, термінологія, заїмствования, економічна лексика, англїцизм.

This article is about English-language borrowings in economical terminology of modern Ukrainian language. Also were find out the reasons of borrowings in Ukrainian terminology and meaning of international terms, borrowed from English. In this article was explored specifics of functioning of economical terms-anglicisms in modern Ukrainian language. Also was indicated, that borrowings is nature process, that is typical for all national literature, and so for scientific one.

Key words: innovations, term, terminology, borrowing, economic vocabulary, anglicism.

Постановка проблеми.

Заїмщення з англійської мови присутні у різних мовних стилях сучасної української мови: і в розмовному, і в художньому, і в публіцистичному. Не обминув цей процес і науковий стиль. Останніми десятиліттями ми спостерігаємо, як активно розвивається економічна термінологія. У становленні економічної терміносистеми значну роль відіграє терміносфера англійської мови, яка продукує до терміносистем-реципієнтів велику кількість заїмщених найменувань. У зв'язку з цим виникає нагальна необхідність у теоретичному та практичному вирішенні проблем адаптації, уніфікації та стандартизації заїмщених термінів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання заїмщень з англійської мови в сучасній українській економічній термінології не раз ставали об'єктом наукового дослідження. Вони знайшли своє відображення в роботах Т. Пристайко, Л. Крисіна, А. Наумовця, І. Кочан, С. Стецюк, Н. Горобця та інших науковців.

Актуальність статті зумовлена тим, що на сьогодні, коли лексична система української мови перебуває під інтенсивним чужомовним впливом, актуальною є потреба в комплексних дослідженнях численних новітніх англїцизмів.

Постановка завдання. Мета даного дослідження полягає в аналізі новітніх англійських запозичень у сучасній українській економічній термінології.

Зазначена мета передбачає розв'язання таких задач:

- з'ясування проблеми запозичення в сучасній українській мові і в термінологічній лексиці зокрема;
- визначення місця термінів-інтернаціоналізмів, запозичених з англійської мови, у сучасній українській економічній термінології;
- дослідження особливості функціонування економічних термінів-англіцизмів у сучасній українській мові.

Виклад основного матеріалу. Іншомовна термінологічна лексика є незамінним засобом лаконічного і точного передавання інформації у текстах, що призначені для вузьких спеціалістів, але може виявитись нездоланною перешкодою для розуміння науково-популярного тексту непідготовленим читачем.

За умов сучасного активного запозичення ідей, теорій і понять зарубіжної науки вибір варіанту перекладу термінів – ключових слів тексту, основних понять наукового дослідження – також стає ключовою подією. Питання перекладу термінології, а також питання, що стосуються причин і наслідків запозичень термінів, складають актуальну проблему дослідження сучасної лінгвістики.

Активізація ділових, наукових, економічних, культурних зв'язків, розквіт зарубіжного туризму у кінці ХХ – початку ХХІ століття спричинили інтенсивне спілкування українців із носіями іноземних мов.

Дослідження проблеми в лексиці та специфіки термінологічного запозичення представило всю складність процесу її становлення і, зокрема, виявило два джерела складання терміносистеми:

- 1) запозичення готових термінів;
- 2) утворення нових термінів із матеріалу власної мови.

Ці шляхи властиві для поповнення словника в цілому, але особливо чітко вони виявляються у поповненні термінології, де, по-перше, значною є роль

запозиченої лексики, по-друге, чіткіше проявляються процеси термінотворення, оскільки вони носять більш системний і цілеспрямований характер.

У сучасному мовознавстві існують різні точки зору на питання про причини мовних змін. Одні дослідники перебільшують роль екстралінгвістичних чинників, вважаючи, що всі зміни в мові обумовлені лише ними (і в першу чергу – умовами існування того суспільства, у якому існує мова). Інші дослідники повністю заперечують вплив зовнішніх факторів, вважаючи, що будь-які зміни мови стали результатом виключно внутрішніх причин.

Переважає більшість сучасних мовознавців за основу приймає тезу про двобічну залежність процесів запозичень у мові від зовнішніх і внутрішніх чинників. При цьому береться до уваги, що повний опис мовної системи неможливий без урахування взаємодії екстралінгвістичних та інтралінгвістичних причин, які ще А.Мейє об'єднав у три групи:

- 1) структура певної мови (тобто її будова);
- 2) психологічні, фізичні, просторові, соціальні та інші умови існування мови;
- 3) ті періодичні впливи інших мов, які в даний час і в даному місці відчуває дана мова. [4, с. 57]

Розвиток окремих галузей науки відбувається по-різному, ось чому формування тієї чи іншої терміносистеми визначається і особливостями розвитку даної наукової галузі. Кожна із наукових дисциплін має власний первинний момент, від якого веде свою історію її термінологічна мова. Велике значення при цьому мають запозичення. Вплив інших мов можна розглядати з точки зору того, яка саме мова впливає на досліджувану мову і яким є відповідний соціальний стан обох мов. При цьому слід звернути увагу, які саме форми приймає мовне контактування і чи залежить воно від мов, що взаємодіють. У такому розумінні вплив однієї лінгвістичної системи на іншу можна розглядати як інтралінгвістичний процес.

Розв'язання питань, пов'язаних із впливом різних мов одна на іншу, має як теоретичне, так і практичне значення. У лінгвістиці практично невідомі мови, які не стали об'єктом впливу ззовні. Процес лексичного запозичення стає особливо активним завдяки широким і різнобічним контактам між різними народами на сучасному етапі.

Запозичення з інших мов – цілком природній процес, притаманний кожній розвиненій національній літературній мові, і в тому числі - й мові науки, бо процес формування мови науки відбувається у прямій залежності від загальних процесів розвитку національної мови.

Економічними термінами прийнято називають слова та словосполучення, що використовуються в економічній сфері і утворюють поняття економіки як науки. Сучасне життя вимагає певної обізнаності будь-якої пересічної людини в окремих економічних поняттях. Саме тому економічна термінологія може розглядатися (і розглядається) у сучасному мовознавстві не тільки як маркована мова, але і як складова загальної української лексики.

Склад сучасної української економічної термінології з точки зору її походження, здійснений лінгвістами, може бути представлений так:

- 19% економічної термінології складають власне українські слова (наприклад, *борг, боржник, вартість*);
- 8% – це слова-гібриди, тобто ті, що складаються з двох коренів, один із яких є власне українським, інший – запозиченим (наприклад, *векселедавець, векселедержатель, жиронаказ, жиророзрахунок*);
- 73% – це лексика, запозичена з інших мов (наприклад, *офшор, рабат, рента, санація, трансферт, реверс, суборенда*) . [3, с. 17]

Проте, незважаючи на широкі внутрішні можливості, якими оперує кожна мова, запозичення традиційно більш розповсюджене, ніж словотвірні процеси. Такий процес можна пояснити тим, що переробити за власним зразком і у такий спосіб засвоїти вже готову до вживання назву набагато простіше і зручніше, ніж представити їй власну назву того ж самого явища на основі виділення в цьому явищі певної характерної ознаки.

Зважаючи на вже зроблені наукові дослідження запозичень економічних термінів, можна зробити висновки щодо причин такого запозичення:

1. Слово запозичується разом із поняттям, реалією, донедавна відсутньою в мові, наприклад: *істеблішмент, єврокард, трансакція, трейдер, ф'ючерс*.
2. Інтернаціональний характер чужомовних термінів, пор.: укр. *аваль* – англ. *aval* – нім. *Aval*; укр. *авізо* – італ. *Avviso* – англ. *aviso* – нім. *Aviso*; укр. *валоризація* – фр. *valorisation* – англ. *valorization* – нім. *Valorisierung*; укр. *трансферт* – фр. *transfert* – англ. *transfer* – нім. *Transfer*.
3. Тенденція до лаконізму, наприклад: *міжнародні торги* – *тендери*; *передатний напис* – *індосамент*; *зниження курсу* – *девальвація*; *нематеріальні активи* – *гудвіл*.
4. Однозначність запозиченого терміна, у той час як питоме слово може мати декілька значень. Наприклад, слово *управління* має в українській мові три значення: «1. Дія за знач. управляти. 2. Адміністративна установа або відділ якоїсь установи, організації, що відає певною галуззю господарської, наукової, військової і т. ін. діяльності. // розм. Працівники такої установи або відділу. 3. Те саме, що керування» [2, с. 1300]. Натомість слово *менеджмент* однозначне. Це «сукупність принципів, методів, засобів і форм управління виробництвом з метою підвищення його ефективності, збільшення прибутків» [2, с. 518].
5. Більша престижність слів-запозичень, які здаються сучаснішими, ніж їхні українські відповідники. Іншомовне слово є традиційним засобом підвищити власний авторитет, надати ваги не надто престижним професіям, напр.: *постачальник* – *провайдер*, *розповсюджувач* – *дистриб'ютор*, *перекупник* – *дилер*, *гуртовик* – *трейдер* або *мерчандайзер*, *товарознавець* – *маркетолог*.

Варто назвати ще один позалінгвальний чинник запозичення термінології з англійської мови: достатньо прискорений перехід від планової до ринкової економіки. За дуже малий проміжок часу з'явилася численна кількість нових економічних реалій, назви для яких уже існували в тих мовах, із яких вони

прийшли, передусім з англійської. І в переважній більшості випадків у нас запозичуються ці найменування в готовому вигляді. Іншомовними термінами представлені всі підсистеми аналізованої терміносистеми, а саме:

- «Біржі та біржова діяльність» (наприклад, *брокер, дилер, опціон*);
- «Бухгалтерський облік й аудит» (наприклад, *дебурс, манко, негативний «кеш-флоу», маржинальна система калькуляції*);
- «Маркетинг і торгівля» (наприклад, *акциз, бартер, демпінг, дистриб'ютор, контрафакція, мерчандайзинг, оверсолд, франшиза*);
- «Підприємництво та менеджмент» (наприклад, *бізнес, інжиніринг, інсайдер, наблік-релейшнз, рієлтер*);
- «Страхування» (наприклад, *аджастер, декувер, дисчардж, фронтинг*);
- «Фінанси, банки, інвестиції» (наприклад, *акредитив, акцепт, аутрайт, єврокард, кліринг, лізинг*);
- «Цінні папери» (наприклад, *аваль, алонж, блокейдж, андерайтинг, індосамент*) тощо.

Водночас слід зазначити, що в лінгвістичній літературі відзначається незначна відміна запозичення термінів від запозичення слів загального вживання. Разом із цим можемо спостерігати, що більшість запозичень належить до термінології, тому практично все, що зазначається дослідниками про запозичення взагалі, справедливо і для термінів.

Уже саме визначення запозичення, що дається у лінгвістичній літературі, свідчить про запозичення саме термінів. Так, «Словарь лингвистических терминов» О.С.Ахманової подає значення запозичення як «обращение к лексическому фонду других языков для выражения новых понятий, дальнейшей дифференциации уже имеющихся и обозначения неизвестных прежде предметов». [1, с. 26] Таким чином, визначення нових понять та диференціація раніше відомих притаманні для більшості запозичених термінів.

Причинами активного запозичення термінів є не лише потреба у номінації нових понять, але й необхідність уточнення та покращення мовної техніки, що є причиною власне лінгвістичного плану. До мовних причин запозичень часто відносять тенденцію до усунення полісемії власного слова, спрощення його структури, потреби у більш лаконічному та більш точному найменуванні явища об'єктивної дійсності, що до того передавалось описово, та необхідності уточнити відповідне поняття. Практично всі ці причини можуть бути застосовані і до термінології.

Якщо ми говоримо про термінологічну одиницю, то розуміємо емоційно нейтральне слово або словосполучення, яке передає назву точно зазначеного поняття, явища або предмета, що належить відповідній галузі науки або техніки. Подібна лексика дає можливості найточніше, найчіткіше, найекономніше висловити зміст та значення даного предмета і водночас забезпечує правильне розуміння сутності самого питання.

Немає загальноприйнятої класифікації слів-запозичень, проте можна назвати найважливіші чинники, за якими в мовознавчій літературі відбувається їхнє розмежування. Вже традиційно враховується час запозичення, мова-джерело запозичення, склад запозиченої лексики, ступінь її асиміляції тощо. У більшості наукових досліджень запозиченої лексики найважливішим є хронологічний аспект, де особлива увага приділяється часу запозичення та з'ясуванню джерела запозичення.

Відповідно до зазначених аспектів економічні терміни, запозичені з англійської мови, умовно можна поділити на три групи:

1. Лексика, яка давно була засвоєна українською мовою і на сьогодні повністю пристосована до її фонетичних і граматичних законів, наприклад: *аванс, акція, акціонер, банк, біржа, бюджет, валюта, вексель, дебет, девальвація, депозит, інвестиція, іпотека, кредит, сальдо.*
2. Терміни, що з'явилися не так давно (за останні 20 років), наприклад: *промоушн, бренд, маклер, гудвіл (або гудвіл), ноу-хау (або ноу-гау),*

трансакція (або *транзакція*), *офшор* (або *офф-шор*) (варіантність деяких із наведених прикладів ще раз свідчить про їхню неусталеність).

3. Так звані «майбутні» запозичення. Це сучасні реалії бізнесу, які вже стабільно посіли своє місце в англійському та американському діловому лексиконі, але ще не знайшли відображення в сучасних українських словниках, наприклад: *glass ceiling* – буквально «скляна стеля», а саме: невидима межа в службовій ієрархії, неподоланна для певних категорій працівників (наприклад, жінок та представників певних етнічних груп); *petty cash* – невелика сума готівкою для дрібних офісних покупок; *status symbols* – матеріальні ознаки службового становища (наприклад, власний кабінет, службовий автомобіль, іменний папір) тощо.

У сьогоднішніх дослідженнях запозиченої лексики слід враховувати тенденцію до створення міжнародної термінології, єдиних найменувань понять, явищ сучасної науки, виробництва, що також сприяє закріпленню іншомовної лексики, котра отримала інтернаціональний характер. Цей факт дає підстави вважати, що засвоєння іншомовних елементів є необхідним і обов'язковим для розвитку української мови процесом.

На сьогодні в сучасній українській мові можемо спостерігати збільшення кількості економічних термінів та розширення семантики вже відомих загальноновживаних термінів.

У сучасній українській економічній термінології можемо виділити дві групи лексем відповідно до їхнього використання в мові:

1) вузькоспеціальні терміни, що поділяються на:

- однослівні (наприклад, *офшор*, *рабат*, *рента*, *санація*, *трансферт*, *реверс*, *суборенда*);
- терміни-словосполучення (наприклад, *біржова ціна*, *ліквідні засоби*, *холдингова компанія*);

2) загальнонаукові терміни (наприклад, *проблема, ідея, гіпотеза, формула*).

Аналізуючи сучасну українську економічну термінологію, можемо стверджувати, що вона неоднорідно представлена з точки зору походження. Так, у сучасній мові економіки виділяють іншомовні за походженням терміни (наприклад, *корнер, лобі, менеджмент, аудит, кредит, маркетинг*) та власне українського походження (наприклад, *пропозиція, торгівля, продаж, облік*). Водночас у економічній терміносистемі часто можна спостерігати випадки паралельного вживання термінів-інтернаціоналізмів та власне українських термінів (наприклад, *економіка — господарство, індустрія — виробництво, аукціон — торги, цесія — передавання прав* тощо).

Традиційно вважається, що синонімія в термінології належить до небажаних явищ. Проте у даному випадку вживання подібних термінів-синонімів може посприяти розвитку української термінології на національному ґрунті. Так, Н. Непийвода, говорячи про важливість прозорості внутрішньої форми термінів, утворених на основі слів рідної мови, зазначає: «Із цього погляду дублетність термінології – не таке вже й негативне явище, як його традиційно вважають. Наявність терміна, придатного для міжмовного спілкування, і власного дублета – «для домашнього вжитку» – аж ніяк не свідчить про недосконалість терміносистеми». [7, с. 25]. Отже, такі дублети не є перешкодою для розвитку наукової мови, але є основою та поштовхом до становлення власної національної термінології. Деякі автори сучасних економічних словників, чудово розуміючи це, активно впроваджують національні відповідники запозичених термінів. Наприклад: *дилер – посередник, дефолт – невиконання грошових зобов'язань, дисконт – знижка, ріелтер – агент із продажу нерухомості, траст – довірче товариство, плюральна акція – багатоголоса акція; експортне мито – вивізне мито; дисконтна ставка – облікова ставка; паушальний платіж – одноразовий платіж; венчурний капітал – ризиковий капітал; компенсація – відшкодування; преференційне мито – пільгове мито; клірингове перерахування – безготівкове*

перерахування; компліментарні товари – взаємодоповнювані товари; трансфер – переказ; акумуляція коштів – накопичення коштів; фіксація курсу – встановлення курсу; грин-кард – зелена карта; «тод» операція – негайна операція; «спот» операція – короткострокова операція, ліз-бек – зворотний лізинг, квазігроші – регіональні гроші, ремітент – перший векселетримач, індосамент – передавальний (передатний) напис.

Таким чином, сучасна українська економічна термінологія, формуючись на національній основі, активно поповнюється іншомовними запозиченнями, що природньо ввійшли та продовжують входити до її складу, поступово набуваючи при цьому ознак, які притаманні власне українській лексиці. При цьому термінологія живе за загальнономовними законами, що зазначають: сила мови полягає в тому, що вона, постійно запозичуючи необхідне чуже слово, адаптує та використовує його як власне, пристосовуючи до власних парадигм.

Економіка завжди займала і займає сьогодні особливе місце серед інших суспільних наук, оскільки більше за інших пов'язана з життям народу. Звідси – тісний зв'язок економічної термінології із лексичною та стилістичною системами сучасної української літературної мови. Отже, розгляд економічної термінології як з історичної, так і з сучасної точки зору підтверджує думку, що вона постійно розвивається, еволюціонує та розширює свій функціональний статус. Характер змін в економічній термінології має прогресивну спрямованість, тобто є втіленням тенденції до подальшого активного формування мови економіки.

Українські економічні терміни-англіцизми мають певні зовнішні ознаки, оскільки у переважній більшості випадків продовжують зберігати фонетичні, морфологічні (а інколи навіть і графічні) риси мови-джерела.

Сучасний курс на інтеграцію України в ЄС, процес глобалізації, орієнтація на країни Заходу стали причиною тісної культурної, політичної та соціально-економічної взаємодії українців з іншими народами світу. Такий процес не міг не позначитися на мовному рівні. Ось чому кількість англіцизмів сьогодні дуже швидко зростає, зокрема в українській економічній термінології.

Висновки. Таким чином, на сучасна українська економічна термінологія як частина загальноукраїнської термінологічної системи відповідає вимогам міжнародних стандартів та світової наукової традиції. Процес творення та відбору кращих зразків термінів триває й, безперечно, має відбуватися у науковій взаємодії термінологів і економістів-практиків, які мають подбати про оптимальне співвідношення питомих й іншомовних термінів. А бурхливий розвиток економічного життя сьогоденного світу та нашої країни зумовив не лише актуальність вивчення економічних дисциплін у навчальних закладах, але й інтерес до проблем економіки на мовному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Москва, 1969. 608 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В.Т. Бусела. Київ, 2002. 1440 с.
3. Дьолог О. Сучасне українське термінотворення: Традиції та новаторство. *Актуальные научные исследования в современном мире. Сб. научных трудов.* Переяслав-Хмельницький, 2018. Вып. 2(34), ч. 5. С. 16-21.
4. Малевич Л. Термінологічне запозичання: причини, джерела, функції. *Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць.* Київ: КНЕУ, 2005. Вип. VI. С. 56 – 61.
5. Науменко Л. Проблеми перекладу бізнесової термінології з англійської на українську мову. *Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць.* Київ: КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 200 – 201.
6. Наумовець А. Імплементация англіцизмів в українській мові. *Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць.* Ктїв: КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 19 – 20.
7. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект): автореф. дис. ... докт. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 1997. 40 с.